

СОҲИБКОРӢ ДАР КИШОВАРЗӢ: МУШКИЛОТ ВА РОҲҲОИ ҲАЛЛИ ОНҲО

Раҳмонов А.Р.- докторанти ДДМИТ

Калимаҳои калидӣ: соҳибкорӣ, кишоварзӣ, тиҷорати хурд, сармоягузорӣ, самаранокӣ.

Соҳибкорӣ дар кишоварзӣ яке аз соҳаҳои муҳими иқтисодӣ ба ҳисоб меравад. Гуфтан мумкин аст, ки соҳаи кишоварзӣ метавонад, ҳамаи одамони дунёро бо маводи хӯрокаи таъмин кунад. Сарфи назар аз шароити ҳок ва иқлим, ҳатто кишварҳои пешрафтаи саноатӣ барои рушди соҳаи соҳибкорӣ дар кишоварзӣ маблағҳои хеле зиёд ҷудо мекунанд.

Соҳибкорӣ дар кишоварзӣ имрӯз яке аз бахшҳои фаъол ва бомуваффақият рушдбанди иқтисодӣ мебошад. Дар солҳои охир дар соҳаи соҳибкорӣ дар кишоварзӣ дигаргуниҳои азим ба амал омада, ин бахшро афзалиятнок гардонданд.

Дар соҳибкорӣ кишоварзӣ, аз ҳама муҳим истифодаи замин ҳамчун воситаи асосии истеҳсолот мебошад. Тамоми муваффақияти фаъолияти кишоварзӣ аз истифодаи дурусти замин вобаста аст. Тарзи дурусти истифодаи замин барои ба даст овардани ҳосили баланд кӯмак мерасонад ва ба хоҷагиҳо фоидаи максималӣ меорад.[1].

Маҳсулоти кишоварзӣ манбаи асосии ғизои сокинони кишварҳо ва шаҳрҳои гуногун мебошад. Хусусиятҳои фарқкунандаи бахши кишоварзӣ ин аз иқлим вобастагии он мебошад, ки ба самаранокӣ он таъсир расонад. Бо дарназардошти ин хусусиятҳо ва истифодаи технологияҳои муосир соҳибкорон метавонанд истеҳсолотро такмил диҳанд, ҳосилро баланд бардоранд ва вазъи молиявии худро мустаҳкам кунанд.

Ҳангоми гузариш ба иқтисоди бозорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти соҳибкорӣ эҳтисоб шуд. Ҳар як соҳибкоре, ки фаъолиятро дар соҳаи кишоварзӣ оғоз мекунад, бояд зарурати ояндаро дар захираҳои моддӣ, молиявӣ, манбаҳои гирифтани онҳо ба ҳубӣ дарк кунад, раванди фаъолияти корхонаро ба таври возеҳ муайян кунад.

Ҷадвали 1. - Майдони заминҳои обӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (ҳазор гектар)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Дар ҳамаи категорияҳои хоҷагиҳо	749	750	753	753	754	754	762	762

Аз маълумоти ҷадвал бар меояд, ки ҳамаасола майдони заминҳои обӣ бо фоидаи хеле кам зиёд карда мешаванд ва зиёдшавии заминҳои обӣ аз дурусти истифода бурдани технологияи навин вобастагии зиёд дорад. Аз соли 2012 то соли 2019 майдони заминҳои обӣ 1 % зиёд гардидааст. Ногуфта намонад, ки аз соли 2012 то соли 2019 шумораи аҳолии ҷумҳури 12 % зиёд гардид. Дар натиҷаи зиёд гардидани аҳолии талабот ба маҳсулоти кишоварзӣ зиёд мегардад ва зиёдшавии талаботро бо роҳҳои дурусти истифода бурдани замин таъмин карда метавонем.

Фаъолияти соҳибкориро тавсиф карда, қайд кардан мумкин аст, ки дар сурати мавҷуд будани шаклҳои гуногуни моликият, соҳибкорон метавонанд хоҷагидорон, деҳқонон, иҷоракорон ва шахсон дигар бошанд. Соҳибкорӣ дар кишоварзӣ, ба мисли дигар соҳаҳои иқтисодӣ, ҳадафи асосиаш ба даст овардани фоида мебошад.

Кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо шаклҳои гуногуни хоҷагидорӣ муаррифӣ шудааст. Шакли соҳибкорӣ ин як низоми меъёрҳои, ки муносибатҳои дохилии шарикони корхона, инчунин муносибати корхона бо дигар корхонаҳо ва мақомоти давлатиро муайян мекунанд.

Одатан, шакли интихобшудаи фаъолияти соҳибкорӣ ба манфиатҳои шахсӣ, инчунин ба касби соҳибкор вобаста аст, бо шароити объективӣ муайян карда мешавад:

- 1) мавҷудияти маблағ;
- 2) соҳаи фаъолият;
- 3) афзалиятҳо ва камбудии шаклҳои алоҳидаи соҳибкорӣ;
- 4) вазъи бозор;
- 5) сифати маҳсулот.

Дар ҳар як соҳаи фаъолият як қатор мушкилот ва монеаҳои мавҷуданд, ки ба рушди он халал мерасонанд. Аммо ба шарофати онҳо номукамалии система намоён мешавад ва ин имкон медиҳад, ки ислоҳи онҳо дар маҷмӯъ соҳа такмил дода шавад. Фаъолияти соҳибкорӣ дар кишоварзӣ низ истисно нест[2].

Дар бисёр кишварҳои рӯ ба тараққӣ, кишоварзӣ худ онҳо сокинонро бо озукаворӣ таъмин карда наметавонанд ва талаботи онҳоро қонеъ карда наметавонанд. Аз ин рӯ, шумораи зиёди одамон аз гурӯҳи азият мекашанд. Гарчанде, ки ҳаҷми истеҳсолот меафзояд ва ҷомеаи ҷаҳонӣ тадриҷан барои бартараф кардани мушкилоти

гуруснагӣ кӯшиш мекунад, шумораи гуруснагон ҳанӯз ҳам хеле зиёд аст. Ҳамин тавр, тибқи маълумоти вебсайти омери ҷаҳонӣ дар вақти воқеӣ, шумораи гуруснагон дар ҷаҳон дар ҳоли ҳозир тақрибан 400 миллион нафарро ташкил медиҳад, ки тақрибан 5 % шумораи аҳоли ба ҳисоб меравад. Вақтҳои охир тамоюли афзоиши ин рақам мушоҳида мешавад[3].

Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи кишоварзӣ мушкилоти хоси соҳибкорӣ дорад. Мушкилоти асосӣ нарасидани кадрҳо, кам будани сармоягузорӣ, кафолати номукаммалӣ таъминоти ҳуқуқӣ метавон гуфт. Рушди муносири кишоварзӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дастовардҳои навтарини илм ва техникаи нав бояд асос ёбад. Ҳоло на ҳама муассисаҳои таълимӣ таҳсилоти босифат ва рақобатпазирро пешниҳод карда метавонанд. Вазъро бозгашти захираҳои меҳнатӣ ба шаҳрҳои калонтар ва кишварҳои пешрафта боз ҳам бадтар мекунад.[5].

Ҷадвали 2. - Ҳоҷагиҳои деҳ қонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Теъдоди хоҷагиҳои ба қайдгирифташудаи деҳқонӣ, воҳид	73806	87594	108035	130176	145107	164631	172668	171975
Замини истифодаи кишоварзӣ, ҳаз. га	2589,4	2580,8	2558,3	2557,1	2591,5	2571,9	2581,9	2583,7
Андозаи миёнаи масоҳати замин, га	35,1	29,5	23,7	19,6	17,6	15,6	14,9	15,0

Аз ҷадвали дар боло овардашуда, бар меояд, ки аз соли 2012 то соли 2019 теъдоди хоҷагиҳои ба қайдгирифташудаи деҳқонӣ 17% зиёд гардидааст. Замини истифодаи кишоварзӣ аз соли 2012 то соли 2019 зиёд нагардидаанд. Ба фикри мо зиёдшавии миқдори хоҷагиҳо муҳим нест, зеро якҷанд хоҷагиҳои хурдро мо метавонем ба ҳам як ҷоя карда, як хоҷагии акционерӣ ташкил кунем. Зеро дар хоҷагиҳои калони акционерӣ хароҷотҳо барои харидани техникаи нав назар ба хоҷагиҳои хурд имконпазир мебошад ва бартарии дигари хоҷагиҳои калони акционерӣ дар он аст, ки ҳафҳои камтарин назар ба хоҷагиҳои хурд доранд.

Мушкилоти дигари фаъолияти соҳибкорӣ дар бахши кишоварзӣ барои такмил додани истеҳсолот сармоя намерасад. Соҳибкорон барои гирифтани дастгирии давлатӣ бояд миқдори зиёди ҳуҷҷатҳоро ҷамъ оваранд, ташхисҳо гузаронанд ва бисёр амалҳои нолозимро анҷом диҳанд. Ин дастрасии қарзҳо барои онҳо коҳиш медиҳад. Илова бар ин, мушкилоти нарасидани сармоягузорӣ дарозмуддат вучуд дорад.[3]

Ҳамаи ин боиси мушкилоти дигар мегардад, яъне сифати маҳсулот паст мешавад ва нархи он зиёд. Баъзе намудҳои маҳсулотҳои кишоварзӣ ватанӣ аз ҷиҳати сифат нисбат ба маҳсулотҳои дигар кишварҳо пасттар мебошанд, аз ин сабаб маҳсулоти маҳаллӣ камтар ҳарида мешаванд.

Ҳамин тариқ, дар фаъолияти соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ ҳам дар сатҳи ҷаҳонӣ ва ҳам дар кишварҳои алоҳида мушкилоти ҳалношуда мавҷуданд. Аммо ин мушкилот барои дидани камбудӣҳо ё номукаммалӣ мусоидат мекунад ва ин имкон медиҳад, ки роҳҳои нави рушд эҷод карда шаванд. Ҳамин тавр, ҳоло дар тамоми қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон заминҳои захиравӣ мавҷуданд, ки метавонанд барои эҳтиёҷоти кишоварзӣ истифода шаванд. Аммо бояд дар назар дошт, ки на ҳар навъи хок барои ин ё он навъи кишоварзӣ мувофиқ аст.

Самти дигари рушди фаъолияти соҳибкорӣ дар кишоварзӣ ин технологияҳо ва заминаи илмӣ ватанӣ мебошад. Барои такмил додани шаклҳои хоҷагидорӣ ба шароити иқлим тобовартаранд, таҳқиқот ва намудҳои гуногуни таҷрибаро дастгирӣ кардан зарур аст. Тайёр кардани мутахассисони соҳибхтисос низ муҳим ва зарурист, зеро пешбарандаи соҳа ба ҳисоб мераванд.

Пас, самтҳои баррасишудаи рушд ягона самтҳои фаъолияти соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ нестанд. Барои беҳтар кардани вазъи кунунии соҳа имкониятҳои зиёд мавҷуданд.

Хулоса, мо гуфта метавонем, ки мисли ҳар як соҳаи иқтисод дар айни замон соҳибкорӣ дар кишоварзӣ мушкилоти худро дорад, ки ба рушду такомули босуръати он ҳалал мерасонанд. Аммо ҳангоми омӯзиши онҳо шумораи зиёди самтҳои умедбахш барои таҳким ва афзоиши минбаъдаи он ба миён меоянд.

Аз сабаби он, ки соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ дар саросари ҷаҳон паҳн шудааст, барои ҳамкориҳои байналмилалӣ имкониятҳои зиёд фароҳам меорад. Он метавонад ҳам дар давлатҳои алоҳида, суръат бахшидан ба рушд ва кушодани потенциали онҳо ва дар маҷмӯъ дар иқтисоди ҷаҳонӣ ба сатҳи нав бароварда шавад.

Имрӯзҳо барои ташкили тиҷорати шахсии худ дар соҳаи кишоварзӣ бисёр ғояҳои умедбахш мавҷуданд.

1. Парвариши сабзавотҳои гуногун дар гармхонаҳо. Ин намуди тиҷорат аз соҳибкор сармоягузори назаррасро талаб намекунад.

2. Парвариши мурғҳои зоти ғушті, зеро талабот ба ғушти паранда доимо зиёд аст.

3. Дар яхдонҳо нигоҳ доштани сабзавот ва меваҳо, тавре ки мо медонем, талабот ба чунин маҳсулот дар ҳар фасли сол, ҳатто дар зимистон вучуд дорад.

4. Харидории техникаи гуногун ва ба иҷора донани онҳо ба хоҷагиҳои кишоварзӣ.

АДАБИЁТ

1. Украинцева, А.И. Авдеева//Научно-методический электронный журнал «Концепт». - 2017. - 100-103 с. - URL: <http://e-koncept.ru/2017/770442.htm> (Дата обращения: 02.11.2017).
2. Экономика и управление в сельском хозяйстве: Учебник / Г.А. Петранева, А. В. Мефед, М. П. Тушканов и др.; Под ред. Г. А. Петраневой – М.: Академия, 2003. – 352 с.
3. Чайникова Л.Н. Конкурентоспособность предприятия: учебное пособие /Л.Н. Чайникова, В.Н.Чайников – Тамбов: Изд-во Тамб. гос.техн.унта,2007-192 с.
4. Омори солони Чумхурии Тоҷикистон /Агентии омори назди президенти Чумхурии Тоҷикистон / Душанбе, 2020. 482 с.
5. Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олии Чумхурии Тоҷикистон, 26.12.2019- шаҳри Душанбе.
6. Экономический словарь: Справочное издание /В.И.Нечаев, П.В. Михайлуй-лушкин – Краснодар/ Краснодар,:Атри, 2011.-464с.

АННОТАЦИЯ

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ЗАДАЧИ И РЕШЕНИЯ

Статья посвящена тенденциям, вызовам и перспективам развития конкурентоспособного сельскохозяйственного предпринимательства в Республике Таджикистан. Выявлены основные недостатки и изучаются перспективы развития аграрного предпринимательства в современной Республике Таджикистан. Развитие аграрного предпринимательства предполагает комплексное развитие села, обеспечение стабильности сельского населения и повышение уровня жизни. Важно повысить ответственность руководителей региональных и муниципальных властей за работу по созданию бизнес-среды, повышению эффективности сельского хозяйства, в целом. В частности, предпринимательство необходимо для увеличения реального вклада сельской местности в социально-экономическое развитие страны.

Ключевые слова: предпринимательство, сельское хозяйство, малый бизнес, инвестиции, эффективность.

ANNOTATION

ENTREPRENEURSHIP IN AGRICULTURE CHALLENGES AND SOLUTION

The article is devoted to trends, challenges and prospects for the development of competitive agricultural entrepreneurship in the Republic of Tajikistan. The main shortcomings are identified and the prospects for the development of agricultural entrepreneurship in the modern Republic of Tajikistan are being studied. The development of agrarian entrepreneurship implies the comprehensive development of rural areas, ensuring the stability of the rural population and raising living standards. It is important to increase the responsibility of the heads of regional and municipal authorities to work to create a business environment, increase the efficiency of agriculture in general. Entrepreneurship, in particular, is necessary to ensure an increase in the real contribution of rural areas to the socio-economic development of the country

Key word: entrepreneurship, agriculture, small business, investment, efficiency.